

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

№4

2025
APREL

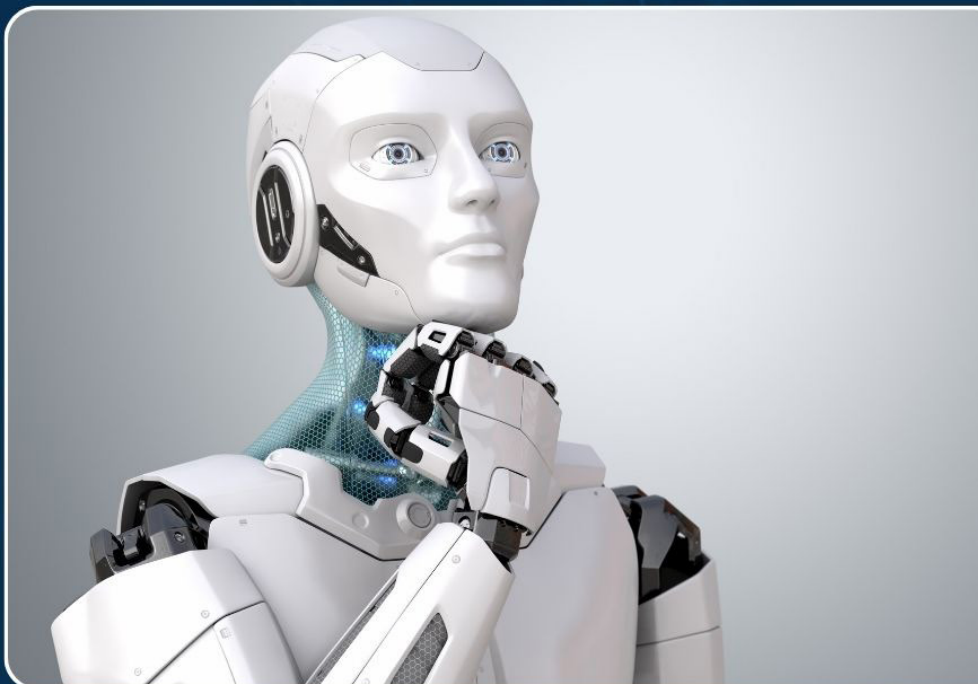

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

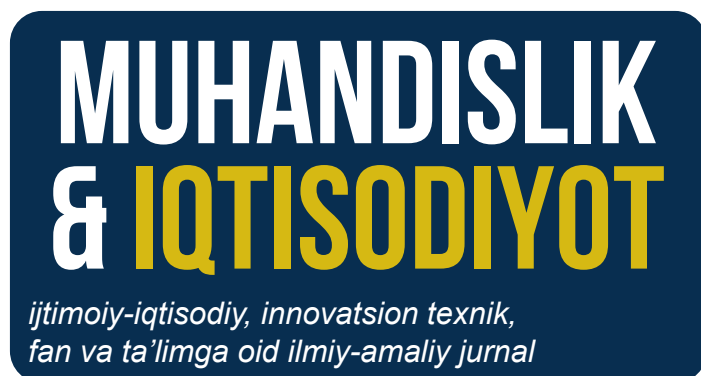
Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
Российский экономический университет
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

*Elektron nashr,
189 sahifa, aprel, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari doktori, PhD

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, akademik
Sharipov Kongratbay Avazimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, TDIU kengash kotibi
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxatliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dots.nt
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor. Buxoro davlat texnika universiteti

MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil
28-avgustdagi 360/5-son
qarori bilan "Dissertatsiyalar
asosiy ilmiy natijalarini chop
etishga tavsiya etilgan milliy
ilmiy nashrlar ro'yxati"ga
texnika va iqtisodiyot fanlari
bo'yicha "Muhandislik va
iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga
kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Роль искусственного интеллекта в управлении финансовым потенциалом предприятий.....	10
Юсупов Файзулла Якубович	
Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini moliyaviy vositalar orqali takomillashtirish: "Navoiy" EIZ misolida.....	20
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Davlat xaridlari jarayonini boshqarish va nazorat qilishning muhim jihatlari.....	26
Xodjamqulov Shahboz Sherali o'g'li	
Oliy ta'lim tizimini baholash: milliy model va global standartlar.....	31
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li, Hakimova Gulnoza Abdulloyevna	
Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda xorij tajribasi.....	37
Qodirov Iskandar Alisher o'g'li	
Механизмы адаптации рынка труда к новой модели экономического роста: теория, практика и цифровые решения.....	41
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
Xorazm viloyati eksport strategiyasini takomillashtirishning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirlari.....	50
Fozil Xolmurotov	
Suv resurslarini tejashda aqli sug'orish tizimlarining ahamiyati.....	62
Abdullayev.A., Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati raqobatbardoshligini oshirishning marketing vositalari.....	68
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
The current state and development trends of innovative activity in agriculture.....	72
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Методология оценки инновационной деятельности.....	78
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil iqtisodiy o'sishda raqamli iqtisodiyot va tadbirkorlikning integratsiyalashuvi.....	86
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Tijorat banklari aktivlarini diversifikatsiya qilish yo'llari tahlili.....	92
Abdurazzoqov Abdualim Abdujabbor o'g'li	
Направления повышения эффективности средств, направляемых на обеспечение занятости населения и сокращение бедности.....	97
Маликов Аuezхан Жорабекович	
O'zbekiston uy xo'jaliklarining farovonlik koeffitsiyenti: blackorby va donaldson yondashuvi asosida tahlili.....	106
Boltayeva Dilafza Jumaqulovna	
O'zbekistonda aholi jon boshiga asosiy kapitalga investitsiyalarning o'zgarish dinamikasi.....	114
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish sharoitida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, davlat iqtisodiy siyosatini takomillashtirish va sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning samaradorligini oshirish yo'llari.....	123
Muratbaeva Eleonora Muxamedjan qizi, Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich	
Yangi o'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish tendensiyalari.....	132
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	

Mulkchilik shakliga ko'ra tijorat banklarida depozitlarining amaldagi holati tahlili	138
Allaberganov Sirojali Saxatovich	
Bandlikni ta'minlashda moliyaviy mexanizmlarning o'rni va ahamiyati	151
Karimjonov Muhammadrasul To'liqinjon o'g'li	
Mustaqil direktorlar ulushi, nomoliyaviy axborotlarning oshkor qilinishi va dividend siyosatining kapital qiymatga kompleks ta'siri	159
Urinov Bobur Nasilloevich	
Turizm orqali ish o'rinlarini yaratish va bandlik muammosini kamaytirish imkoniyatlari	167
Kaxramanova Sevda Shamsiddin qizi	
Kam quvvatli gidroelektr stansiya uchun mos bo'lgan invertor, reduktor, akkumulyator va generatorni tanlash	173
Xamrayev Og'abek Oybek o'g'li, Davletov I.Y.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari	182
Ibragimova Gulnoza Sayidmuradovna	

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT TARMOQLARINI IJTIMOY VA IQTISODIY JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI

Ibragimova Gulnoza Sayidmuradovna

Andijon davlat texnika instituti

Annotatsiya: Maqolada raqamli texnologiyalar va ularning iqtisodiy, ijtimoiy tizimlarga ta'siri haqida so'nggi yillardagi o'zgarishlarni ko'rib chiqadi. Raqamli iqtisodiyotning asosiy tamoyillari, uning iqtisodiy rivojlanishga, ishchi kuchining yangi formatlarga moslashishiga, shuningdek, davlat siyosati va ijtimoiy tartibotdagi o'zgarishlarga qanday ta'sir qilishi tahlil qilinadi. Ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni raqamli platformalar yordamida boshqarish va rivojlantirishning yangi usullari hamda bu jarayonlarga ta'sir qiluvchi global trendlar haqida ham muhokama qilinadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini rivojlantirish hozirgi kundagi dolzarb mavzulardan biri ekanligi, raqamli iqtisodiyot yangi texnologiyalarga asoslangan tarmoqlarning rivojlanishiga keng imkon borligi yoritib berilgan. Sanoat tarmoqlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun muhim omillar bilan bog'liqligi ko'rsatib o'tilgan. Asosiy e'tibor raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali biznes jarayonlarini soddalashtirish, samaradorlikni oshirish va innovatsion iqtisodiy tizimlarni yaratishga qaratilgan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotning yuksalishi bilan yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi. Sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqarish samaradorligi va mehnat unumdorligi ko'rsatkichlari hisoblash uchun formulalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik, ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi, strategik rejalashtirish, sanoat strategiyasi, klasterlash nazariyasi, Xalqaro iqtisodiy aloqalar.

Abstract: The article reviews the changes in recent years in digital technologies and their impact on economic and social systems. The main principles of the digital economy are analyzed, how it affects economic development, the adaptation of the workforce to new formats, as well as changes in state policy and social order. New methods of managing and developing social and economic processes using digital platforms, as well as global trends affecting these processes, are also discussed. It is highlighted that the development of industrial sectors in the digital economy is one of the current topical issues and that the digital economy has broad potential for the development of industries based on new technologies. The relationship between essential factors for increasing the economic efficiency of industrial sectors is shown. The main focus is on simplifying business processes, increasing efficiency, and creating innovative economic systems through the introduction of digital technologies. It also includes recommendations for solving problems arising from the rise of the digital economy. Formulas for calculating production efficiency and labor productivity indicators to increase the efficiency of industrial enterprises are presented.

Keywords: Digital economy, digital technologies, artificial intelligence, cyber security, production efficiency, labor productivity, strategic planning, industrial strategy, clustering theory, International economic relations.

Аннотация: В статье рассматриваются изменения, произошедшие в последние годы в цифровых технологиях и их влияние на экономические и социальные системы. Анализируются основные принципы цифровой экономики, ее влияние на экономическое развитие, адаптация рабочей силы к новым форматам, а также изменения в государственной политике и социальном устройстве. Обсуждаются также новые методы управления и развития социально-экономических процессов с использованием цифровых платформ, а также глобальные тенденции, влияющие на эти процессы. Подчеркивается, что развитие промышленных секторов в цифровой экономике является одним из актуальных вопросов и что цифровая экономика имеет широкий потенциал для развития отраслей на основе новых технологий. Показана взаимосвязь между существенными факторами для повышения экономической эффективности промышленных секторов. Основное внимание уделяется упрощению бизнес-процессов, повышению эффективности и созданию инновационных экономических систем посредством внедрения цифровых технологий. Также включены рекомендации по решению проблем, возникающих в связи с ростом цифровой экономики. Представлены формулы для расчета показателей эффективности производства и производительности труда с целью повышения эффективности промышленных предприятий.

Ключевые слова: Raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik, ishlab chiqarish samaradorligi, mehnat unumdorligi, strategik rejalashtirish, sanoat strategiyasi, klasterlash nazariyasi, Xalqaro iqtisodiy aloqalar.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyot sharoitida, raqamli texnologiyalar sanoat tarmoqlarining samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini ta'minlash va barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. Bugungi kunning asosiy tendensiyalaridan biri sanoat tarmoqlarini rivojlantirish hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot dunyoning barcha mamlakatlari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Internet, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), blokcheyn va narsalar interneti (IoT) kabi texnologiyalar iqtisodiyotning barcha sohalarini, shu jumladan, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat ishlab chiqarishni va savdoni, balki ta'lim, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va boshqa sohalarda ham tubdan o'zgarishlar yaratmoqda. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishning asosiy usullari ko'rib chiqiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarining raqamlashtirilishi ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va samaradorligini oshirish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarishning barcha bosqichlarida qo'llanilishi bilan, Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish vositalarini qo'llash orqali ishlab chiqarish jarayonlari tezlashadi va inson omiliga bog'liq xatoliklar kamayadi. IoT texnologiyalari (IoT (Internet of Things) - Korxona ichidagi jarayonlarni raqamlashtirish orqali ma'lumotlar yig'ish, tahlil qilish va avtomatlashtirish imkoniyatlarini kengaytirish) yordamida sanoat obyektlari va tizimlari birbiriga bog'lanib, ma'lumotlar yig'iladi va real vaqtda monitoring amalga oshiriladi, bu esa ishlab chiqarish jarayonini yanada samarali boshqarishga imkon beradi. Bu texnologiya murakkab va moslashtirilgan mahsulotlarni ishlab chiqarishning vaqtini va xarajatlarini kamaytiradi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish quyidagi omillar bilan bog'liq:

Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish - Big Data (katta ma'lumotlar) texnologiyalari orqali sanoat korxonalari ishlab chiqarish va bozor ma'lumotlarini to'plab, ularga tahlil asosida tezkor va to'g'ri qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xarajatlarni optimallashtirish - Raqamli texnologiyalar resurslardan samarali foydalanishni ta'minlab, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirishga yordam beradi. • Yetkazib berish zanjiri optimallashtirish - Raqamli platformalar orqali global va mahalliy yetkazib berish zanjirlarini samarali boshqarish mumkin bo'ladi, bu esa mahsulotni tezroq va arzonroq yetkazish imkoniyatini oshiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Shuningdek sanoat ishlab chiqarish va uni baholash yuzasidan ilmiy tadqiqotlar olib borgan, sanoat sektori oqibatlarini baholash uchun Saudiya Arabistonining milliy optimallashtirish modelidan foydalanish taklif etilgan olimlar Salaheddine Soummene, Amro M.Elshurafa, Hatem Alatawi, Frank A. Felderning ishlari diqqatga sazavor. Ular yonilg'i sanoati iste'moli, emissiyasi va sanoat yuklarini bir mavsumdan ikkinchi

mavsumga ko'chirishning sanoat elektr energiyasi tariflari va ishlab chiqarish darajalari o'zgarmagan holda xarajat oqibatlarini aniqlaydi. O.V.Bakanach va K.V.Gausslar tomonidan sanoat salohiyatini korxonalar raqobatbardoshligi orqali oshirish masalalari va bu bilan bog'liq barcha jarayonlar majmui deb, qaraladi. A.V.Bistrov, A.R.Yesina, V.D.Svirchevskiylar sanoat dinamikasidagi nosozliklar ekzogen omillar ta'siri va tasodifiy nosozliklar bilan emas, balki mamlakat sanoat rivojlanishini boshqarish tizimidagi muammo bilan bog'liq, deb qaraydilar. Ya'ni, sanoatning tarmoq tuzilmasi asosiy omillar sifatida uning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot darajasini belgilab, sohada kuzatiladigan o'zgarishlar keltiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, analiz va sintez, taqqoslash usullaridan foydalanilgan. Tahlil va natijalar

1. Raqamli Iqtisodiyot: Umumiy Tushuncha va Ahmiyati: Raqamli iqtisodiyot - bu raqamli texnologiyalar, axborot va kommunikatsiya tarmoqlari orqali iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishni ta'minlaydigan tizimdir. Bu iqtisodiy faoliyatning global miqyosda samaradorligini oshiradi va yangi ish o'rinlari yaratadi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot mahsulot va xizmatlarning sifatini yaxshilashga, innovatsiyalarni rivojlantirishga va raqobatni kuchaytirishga imkon beradi:

2. Ijtimoiy Jarayonlarni Rivojlantirishda Raqamli Texnologiyalar. Ijtimoiy jarayonlar - bu jamiyatdagi turli faoliyatlar, munosabatlar va xatti-harakatlarning birlashmasidir. Raqamli iqtisodiyot ijtimoiy jarayonlarni rivojlantirishda quyidagi yo'nalishlarda samarali foydalanilmoqda: Ta'lim va malaka oshirish: Internet platformalari va onlayn ta'lim tizimlari orqali har qanday yoshdagi insonlar yangi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi mumkin. Bu ijtimoiy farovonlikni oshiradi va jamiyatdagi tengsizlikni kamaytiradi. Sog'liqni saqlash: Telemeditsina va raqamli sog'liqni saqlash xizmatlari odamlarning tibbiy yordamga tez va oson kirishini ta'minlaydi, shu bilan birga, sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini oshiradi. Ijtimoiy tarmoqlar: Raqamli ijtimoiy tarmoqlar odamlar o'rtasida tezkor muloqot va axborot almashishni ta'minlaydi, shu bilan birga, jamiyatdagi ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi.

3. Iqtisodiy Jarayonlarni Rivojlantirishda Raqamli Yondashuvlar Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Quyidagi asosiy usullarni ko'rib chiqish mumkin: Raqobatbardoshlikni oshirish: Raqamli texnologiyalar raqobatbardoshligini oshiradi, chunki ular yangi bozorlarni ochadi, resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtiradi. Innovatsiyalarni rag'batlantirish: Raqamli texnologiyalar yangi mahsulotlar va xizmatlarning yaratilishini qo'llab-quvvatlaydi. Startaplar va kichik bizneslar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, shuningdek, innovatsiyalarni tizimli tarzda rivojlantirishga yordam beradi.

Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash: Raqamli tizimlar iqtisodiy inqirozlar davrida samarali va tezkor qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sishni barqarorlashtirishga xizmat qiladi.

4. Raqamli Iqtisodiyotda Barqaror Rivojlanish Raqamli iqtisodiyot barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar ekologik barqarorlikni oshiradi, energiya samaradorligini yaxshilaydi va resurslarni tejashga yordam beradi. Shuningdek, ular ijtimoiy tenglikni rivojlantirishda ham yordam beradi, chunki barcha qatlamlar uchun imkoniyatlar yaratadi.

5. Raqamli Iqtisodiyotning Yangi Imkoniyatlari va Xavf-Xatarlar Raqamli iqtisodiyot o'zining barcha afzalliklari bilan birga ba'zi xavf-xatarlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Ular orasida kiberxavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishdagi bozorlarning monopollashuvi kabi masalalar mavjud. Bu xavf-xatarlarni bartaraf etish uchun hukumatlar va xalqaro tashkilotlar hamkorlikda ishlashlari zarur.

6. Innovatsion Texnologiyalarni Tatbiq Etish: Raqamli iqtisodiyotda eng muhim faktor innovatsion texnologiyalardir. Sun'iy intellekt (AI), katta ma'lumotlar (Big Data) va blokcheyn texnologiyalari iqtisodiy jarayonlarni avtomatlashtirish, samaradorligini oshirish va narxlarni pasaytirish imkonini beradi. Masalan, sun'iy intellekt yordamida ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtiriladi, shu bilan birga resurslar samarali tarzda boshqariladi. Katta ma'lumotlar tahlili bizneslarga mijozlar talabini yaxshiroq tushunishga va mos ravishda mahsulotlar yoki xizmatlarni taklif qilishga yordam beradi. Blokcheyn texnologiyasi esa, ayniqsa, moliya va to'lov tizimlarida xavfsizlikni ta'minlash va operatsiyalarni tezlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

7. Raqamli Platformalar Orqali Biznesni Rivojlantirish: Raqamli iqtisodiyotda bizneslar o'z faoliyatini kengaytirish uchun raqamli platformalardan foydalanadi. E-tijorat va onlayn savdo tizimlari kichik va o'rta bizneslarga global bozorlarga chiqish imkoniyatini yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy o'sish va yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishiga olib keladi. Masalan, Amazon, Alibaba kabi yirik platformalar nafaqat mahsulotlar savdosini osonlashtiradi, balki yangi biznes modelining rivojlanishiga ham yordam beradi. Onlayn platformalar yordamida ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri aloqa o'rnatilib, mahsulotlar sifatini yaxshilash va narxlarni pasaytirish mumkin.

Raqamli iqtisodiyot yangi texnologiyalarga asoslangan tarmoqlarning rivojlanishiga imkon beradi. Ushbu dolzarblik shundan iboratki, Industry 4.0 konsepsiyasi raqamli texnologiyalarni (IoT, Big Data, bulutli hisoblash) sanoat jarayonlariga joriy qilish orqali ishlab chiqarishni raqamlashtirishni nazarda tutadi. Bu esa yuqori aniqlik va tezlik bilan ishlab chiqarish imkoniyatlarini yaratadi. Sanoat jarayonlarining raqamli modellarini yaratish orqali korxonalar real jarayonlarni simulyatsiya qilish va ulardagi muammolarni oldindan ko'rib, optimallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan tizimlar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirib, mahsulot sifatini oshirish va mehnat samaradorligini kuchaytirishga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmoqlari raqamli ma'lumotlarga va tizimlarga bog'liq bo'lgani uchun kiberxavfsizlikning ahamiyati oshmoqda. Sanoat korxonalarining faoliyati davomida kiberhujumlar xavfi yuqori bo'lishi mumkin. Raqamli texnologiyalar qo'llanilishi bilan sanoat korxonalarining ma'lumotlar bazalari, tizimlari va operatsion jarayonlari kiberxavfsizlik bilan ta'minlanishi lozim. Tizimlar uzluksiz ishlashi va raqamli infratuzilmani ximoya qilish sanoat korxonalari uchun dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot sanoat tarmoqlarida ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham katta ahamiyatga ega.

Yashil texnologiyalar va raqamli yondashuvlar yordamida:

Chiqindilarni kamaytirish - Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirishi orqali chiqindilar miqdorini kamaytirish imkonini beradi.

Energiya samaradorligini oshirish - Energiya resurslarini samarali boshqarish raqamli boshqaruv tizimlari orqali amalga oshiriladi, bu esa energiya iste'molini kamaytirishga yordam beradi. Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish - Raqamli sanoat yechimlari ekologik barqarorlikka rioya qilishda korxonalarga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida global bozorlar doimo o'zgarib bormoqda, bu esa sanoat korxonalarini moslashuvchan va raqobatbardosh bo'lishga majbur qiladi. Bozor ehtiyojlari va talablarini real vaqtda kuzatib borish va tezkor javob berish raqamli texnologiyalarning rivojlanishiga turtki beradi. Raqamli platformalar va texnologiyalar xalqaro bozorlarda o'zaro integratsiyalashuvni kuchaytirib, sanoat mahsulotlarini global miqyosda raqobatbardosh qiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini rivojlantirishning dolzarbligi nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, balki ekologik barqarorlik, texnologik yangiliklar va kiberxavfsizlik kabi dolzarb muammolarni hal qilish bilan ham bog'liqdir. Sanoat tarmoqlarining raqamlashtirilishi korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, ularni global bozorning yangi talablariga moslashtiradi va raqobatbardoshlikni oshiradi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etishda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish lozim. Davlat innovatsion loyihalarga moliyaviy yordam ko'rsatishi va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali raqobatbardosh sanoat tarmoqlarini rivojlantirishi kerak. Bozor muammolarini hal qilish uchun bozor tadqiqotlari va marketing strategiyalarini kuchaytirish lozim. Bunda quyidagi choralar samarali bo'lishi mumkin. Sanoat mahsulotlari uchun yangi bozorlarga chiqish strategiyalarini ishlab chiqish va marketingni kuchaytirish kerak. Eksport bozorlarini kengaytirish orqali sanoat mahsulotlarini xalqaro raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Bozor talablarini muntazam o'rganish va iste'molchilarning ehtiyojlariga mos mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish lozim. Sanoat tarmoqlarini rivojlantirishda ekologik muammolarni hisobga olish zarur. Buni hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni ko'rish mumkin. Sanoat korxonalarida ekologik toza texnologiyalarni qo'llash va ishlab chiqarish jarayonlarini ekologik xavfsizlik standartlariga muvofiqlashtirish kerak. Sanoat korxonalarida energiya iste'molini kamaytirish va energiya samaradorligini oshirish uchun energiya tejamkor texnologiyalarni joriy qilish muhimdir. Davlat tomonidan sanoat tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha qo'llab-quvvatlash dasturlari kengaytirilishi lozim. Davlatning sanoat rivojlanish strategiyalarini amalga oshirish va uni mintaqaviy darajada optimallashtirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish zarur. Sanoat tarmoqlarini rivojlantirish usullarini ishlab chiqishning ilmiy-uslubiy asoslarida qo'llaniladigan iqtisodiy modellar, tahlillar va formula asoslar sanoat korxonalari samaradorligini oshirish, innovatsiyalarni joriy etish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda qo'llaniladi. Quyida sanoat tarmoqlarini rivojlantirish usullarini ishlab chiqishda keng qo'llaniladigan ba'zi formulalar va ularning ilmiy-uslubiy asoslari keltirilgan. Sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqarish samaradorligi va resurslardan foydalanish ko'rsatkichlari hisoblanadi. Bu formulalar korxonalarning ishlab chiqarish hajmi, resurslardan foydalanish samaradorligi va mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarini baholashda qo'llaniladi.

Ishlab chiqarish samaradorligi (P):

$$P=Y/I \quad (1)$$

bu yerda: P - ishlab chiqarish samaradorligi; Y - ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi; I - ishlab chiqarishga ketgan umumiy resurslar (mehnat, materiallar, vaqt va h.k.).

Mehnat unumdorligi (L):

$$L=Y/T \quad (2)$$

bu yerda: L - mehnat unumdorligi; Y - ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi; T - mehnatga sarflangan vaqt yoki ishchilarning umumiy soni.

Sanoat tarmoqlarini rivojlantirish usullarini ishlab chiqishning ilmiy-uslubiy asoslari keng qamrovli ilmiy izlanishlar, tahlillar va tajribaga asoslangan tushunchalar to'plamidan iborat bo'lib, ular sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta'minlashda yordam beradi. Ushbu asoslar ilmiy nazariyalar, innovatsion texnologiyalarni joriy etish metodlari, iqtisodiy modellar va strategik yondashuvlarga asoslanadi. Quyida sanoat tarmoqlarini rivojlantirish usullarining ilmiy-uslubiy asoslari keltirilgan:

1. Ilmiy nazariyalar va kontseptual yondashuvlar;
2. Iqtisodiy va statistika tahlillari;
3. Innovatsion va texnologik yondashuvlar;
4. Sanoat strategiyasi va davlat siyosati;
5. Strategik rejalashtirish va boshqaruv metodlari.

Sanoat tarmoqlarini rivojlantirish uchun bir qancha iqtisodiy va sanoat nazariyalari asos sifatida qabul qilinadi. Ushbu nazariyalar sanoat tarmoqlarining barqaror va raqobatbardosh rivojlanishini ta'minlash uchun qo'llaniladi:

- Sanoat iqtisodiyoti nazariyasi: Sanoat iqtisodiyotining nazariy asoslari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, resurslardan to'g'ri foydalanish va sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini ta'minlashga qaratilgan. Bu nazariya ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va resurslarni taqsimlash usullarini aniqlashga yordam beradi.
- Innovatsion rivojlanish nazariyasi: Innovatsion iqtisodiyot va sanoat rivojlanishi nazariyasi sanoat tarmoqlarida innovatsiyalarni keng joriy etish va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirishga asoslanadi. Ushbu nazariyada innovatsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim omil sifatida qaraladi.
- Cluster (klaster) nazariyasi: Porterning klasterlash nazariyasi sanoat tarmoqlarining hududiy rivojlanishida bir-biriga yaqin korxonalar va tashkilotlar o'rtasidagi sinergiya orqali raqobatbardoshlikni oshirishni ta'minlaydi. Klasterlash sanoatni ixtisoslashtirish va mintaqaviy iqtisodiyotni mustahkamlashga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

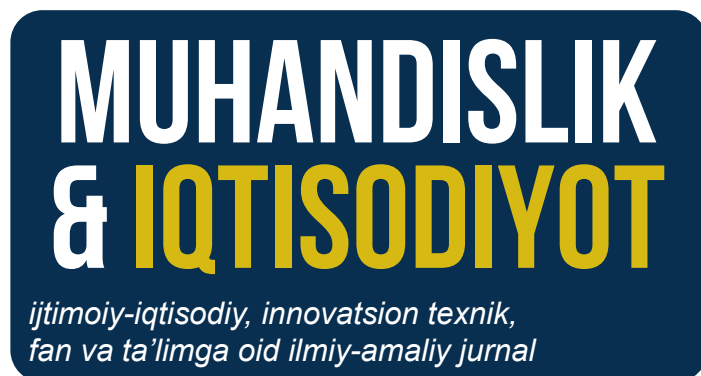
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslash iqtisodiy diversifikatsiya, raqobatbardoshlikni oshirish, texnologik yangilanish, ijtimoiy himoya, ekologik barqarorlik va xalqaro hamkorlikka asoslanadi. Ushbu metodologiyalar kompleks yondashuv bilan amalga oshirilsa, milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligi va barqaror rivojlanishi ta'minlanadi. Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydigan ishlab chiqarish korxonalari ko'payadi va aholi farovonligi oshadi. Innovatsion va texnologik taraqqiyot iqtisodiy barqarorlikning asosiy omillaridan biri hisoblanadi, bu sanoatning raqobatbardoshligini oshiradi. Xalqaro savdo va investitsiyalar iqtisodiy barqarorlikka sezilarli hissa qo'shadi. Xususiy investitsiyalarni jalb qilish orqali sanoatning barqaror rivojlanishiga yordam beriladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirish innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish, raqamli platformalar orqali biznesni rivojlantirish raqamli ta'limni rivojlantirish va e-hukumat tizimlarini joriy etish orqali amalga oshiriladi. Bularning barchasi iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va jamiyatni ijtimoiy jihatdan rivojlantiradi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi barcha sohalarida ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi, jamiyatni va iqtisodiyotni yangi bosqichga ko'tarishi mumkin. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirish zamonaviy dunyoda eng muhim masalalardan biridir. Bu maqolada raqamli iqtisodiyotning ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlar bilan o'zaro aloqasi, shuningdek, ularni rivojlantirishning asosiy usullari tahlil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shadiyeva, N. Sh, and S. S. Saidxonova. "G 'ARB OLIMLARI IQTISODIY QARASHLARINING JAHON IQTISODIYOTIDA TUTGAN O 'RNI VA AHAMIYATI." Journal of science-innovative research in Uzbekistan 2.10 (2024): 664-668.
2. Jo'rayev, T., and D. TOJIBOYEVA. "Iqtisodiyot nazariyasi." Darslik. "Fan va texnologiya" nashr (2018).
3. Azimovna, Qurbonova Zebiniso. "KREATIV IQTISODIYOT: NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR." Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting 5.03 (2025): 396-403.
4. Ishratovich, Kandaxarov Zafar. "IQTISODIYOTNING INSON HAYOTIDAGI O 'RNI VA AHAMIYATI." Новости образования: исследование в XXI веке 3.30 (2025): 81-82.
5. Ibragimova, G. "THE INFLUENCE OF IMPROVING THE MANAGEMENT SYSTEM IN COMPREHENSIVE SCHOOLS ON IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION." Science and innovation 2.B3 (2023): 119-121.

6. Ibragimova, Gulnoza Sayidmuradovna. "FEATURES OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ASSESSING THE QUALITY OF EDUCATION." Central Asian Journal of Education 7.1 (2022): 1-12.
7. Ibragimova, G., and N. Suyunov. "ANALYSIS OF THE RANGE OF MEDICINES USED IN THE TREATMENT OF DISEASES OF THE GASTROINTESTINAL SYSTEM." Science and innovation 3.D9 (2024): 80-87.
8. Ibragimova, G. "IMPORTANCE OF DEVELOPMENT CENTERS IN FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF PREPARATORY GROUP STUDENTS." Science and innovation 2.B5 (2023): 106-109.
9. Ibragimova, Gulnoza, and Umut Akçıl. "A COMPARATIVE ANALYSIS OF SCHOOL DIRECTORS'DIGITAL CITIZENSHIP IN TURKMENISTAN AND TRNC (TURKISH REPUBLIC OF NORTH CYPRUS)." Near East University Online Journal of Education 1.1 (2018): 42-53.
10. Ibragimova, G. N. "Objectives as an important technological category in vocational education." Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития 8 (2010): 394-394.

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100